

MODA DIZAYNIDA KONTSEPTSIYA VA DIZAYN USULLARI

Yunusxodjayeva Nilufar Doniyorovna
Namangan To'qimachilik Sanoati Instituti
"Dizayn" kafedra assistenti

Annotatsiya: "Dizayn" atamasining kelib chiqishi va kontsepsiyasi haqida ma'lumotlar. Loyihalashning barcha bosqichlarida nazariy va amaliy ishlar yagona loyihalash metodologiyasiga asoslanishi.

Kalit sozlar: Dizayn, rassom-konstruktor, dizayner, texnik va estetik printsiptni, dizayn muammosi, evristika

"Dizayn" atamasi mamlakatimizda nisbatan yaqinda paydo bo'ldi. Bugungi kunga kelib dizaynga katta ehtiyoj mavjud. Bir necha yillar oldin, narsalarning dizayni "badiiy konstuksiyalash", narsalarni yaratish nazariyasi esa "texnik estetika" deb atalgan. "Dizayn" so'zi ma'lum bir maqsad uchun biror narsa qilishni ko'rsatish, belgilash, yaratish, loyihalash, rejalashtirish, niyat qilishni anglatadi. Ikkinchisida - maqsad, maqsadli rejalashtirish, aqliy loyiha, harakat rejasi, dastlabki eskiz, maket, badiiy asardagi elementlarning joylashishi, dekorativ motiv, estetik fazilatlarini hisobga olgan holda sanoat mahsulotlari shakllarini yaratish sohasi. "Dizayn" so'zi ham hosilaviy tushunchalarni keltirib chiqardi: "dizayner" - rassom-konstruktor, "dizayn shakli" - ob'ektning tashqi shakli va boshqalar.

Dizaynning mazmuni, uning maqsadlari va imkoniyatlari haqida hali ham munozaralar mavjud. Mashhur italyan me'mori va dizayneri D. Ponti (1891-1979) italiyalik dizayner va me'mor. U sun'iy muhit yaratishda barcha turdagi faoliyatni birlashtirgan "super san'at" g'oyasini himoya qildi. Uning asarlari lakonizm va ixchamlik va iqtisodiy bilan ajralib turadi) dizaynning maqsadi bizning tsivilizatsiyamizning asl qiyofasini ochib beradigan go'zal shakllar dunyosini yaratish deb hisoblaydi.

Boshqa bir dizayn nazariyotchisi T Maldonado (1922 y. italiyalik o'qituvchi, rassom va dizayner, publitsist. Madaniyat va dizayn nazariyasiga oid ko'plab rasmlar, dizayn ishlanmalari, maqolalar va kitoblar muallifi. Maldonado boshqa fikrda, dizayndagi tizimli yondashuv tamoyilini ishlab chiqdi dizayn grafikasi sohasidagi loyihalar va ayniqsa elektronika uchun vizual belgilarni ishlab chiqish). Uning fikricha, iste'molchi buyum san'at asari funksiyalarini bajara olmaydi, san'at taqdiri esa sanoat mahsulotlari taqdiri bilan mos kela olmaydi.

Har bir ob'ekt, san'at asaridan farqli o'laroq, qandaydir hayotiy maqsadga, boshqacha aytganda, vazifaga ega. Ammo deyarli har bir inson o'zini chiroyli narsalar bilan o'rab olishga muhtoj. Buyumning qadri ikki tamoyilni - foyda va go'zallikni qamrab oladi. Har bir ob'ekt texnik va estetik printsiptni o'z ichiga oladi, u doimo o'zgaruvchan va tarixiy ravishda almashtiriladi.

Zamonaviy dizayn muammolarida ijodiy kontseptsiya muammosi (asosiy g'oya, dizaynning maqsad va vazifalarining semantik yo'nalishi) markaziy o'rinni egallaydi. Kontseptuallik loyiha madaniyatining mohiyatini tashkil etuvchi umumiy ijodiy munosabatdir. Ijodiy kontseptsiya loyihaning qiymati va semantik mazmunini

belgilaydi. Ijodiy kontseptsiyaning mazmuni va tabiati nafaqat muallifning individual dunyoqarashi, balki dizayn madaniyati va umuman jamiyat rivojlanishining asosiy tendentsiyalari bilan ham bog'liq. Dizayn tushunchalari ma'lum bir davrda odamlar va jamiyatni tashvishga soladigan muhim masalalarni aks ettiradi. Dizayn odamlarning ehtiyojlariga e'tibor qaratish va ularning muammolarini hal qilishga hissa qo'shish uchun mo'ljallangan.

Muayyan dizayn kontseptsiyalarining xususiyatlari dizaynga asosiy yondashuvlar bilan bog'liq:

- Qadriyatli yondashuv dizaynni shaxsning ham, jamiyatning ham turmush tarzi va shunga mos ravishda shaxsiyat turi, ijtimoiy va shaxsiy qadriyat standartlari, estetika bilan bog'liq bo'lgan bir qator ob'ektiv va sub'ektiv qadriyatlarni yaratish bo'yicha faoliyat sifatida qaraydi;

- Tizimli yondashuv dizayn ob'ektini o'zaro bog'liq bo'lgan moddiy, funktsional va ijtimoiy-madaniy elementlar tizimi sifatida ko'rib chiqadi. Tizimli yondashuv atrof-muhit, uning elementlari (narsalari) va unda odamlar (jamiyat) ishtirokida sodir bo'ladigan jarayonlar o'rtasida aniq funktsional aloqalarni o'rnatishni talab qiladi.

Ushbu dizayn yondashuvining natijasi tizim ob'ektini qurishdir;

- Ekologik yondashuv sub'ekt-fazoviy muhitni insonning o'z hayotiy muhitini o'zlashtirishi natijasi sifatida qaraydi. Inson faoliyati va xulq-atvori atrof-muhitning alohida elementlarini o'zaro bog'laydigan markaz va belgilovchi omil sifatida qabul qilinadi. Dizayn atrof-muhitning yaxlit qiyofasini va funktsional tashkilotini yaratishga qaratilgan.

Kiyim dizaynida mavjud bo'lgan tushunchalar, qoida tariqasida, o'z davrining asosiy dizayn muammolariga mos keladi va turmush tarzini o'zgartirishning umumiy tendentsiyalari bilan bog'liq. Ammo bu umumiy tendentsiyalar dizayndagi turli mualliflik tushunchalarida mujassamlangan, ya'ni. Turli xil dizaynerlar narsaning funktsiyasiga turlicha munosabatda bo'lishadi, turli xil shakl tushunchalarini qo'llab-quvvatlaydilar, turli xil shakllantirish usullariga murojaat qilishadi, turli xil turmush tarzini olib boradigan odamlar uchun kiyimlarini loyihalashadi va hokazo.

Moda dizaynidagi dizayn usullari dizaynerning fikrlashi professional yo'nalishda rivojlangan bo'lsa va dizaynerning o'zi quyidagi fazilatlarga ega bo'lsa, dizayn foydali samara beradi:

- Vazifani ko'rish va aniq shakllantirish qobiliyati;
- Cheklangan vaqt ichida eng ko'p g'oyalarni ravon tarzda yaratish qobiliyati;
- Asl yechimlarni topish qobiliyati;
- Berilgan muammoning eng aql bovar qilmaydigan yechimlarini tezda topish qobiliyati.

Dizayn muammosini hal qilish uchun dizaynerning ijodiy jarayoni uchun maxsus reja mavjud:

1. g'oyaning paydo bo'lishi va muammoning shakllantirilishi;
2. materialni to'plash va jamlash, ijodiy manbani aniqlash. Muayyan muammoni hal qilishda dizayner doimo o'z fikrini eng yaqin va to'g'ri ifoda eta oladigan vositalarni tanlash muammosiga duch keladi. Ijodiy jarayon nafaqat hissiy tuyg'u, balki insonning mavhum fikrlash qobiliyati bilan ham bog'liq.

3. Har xil evristik va loyihalash usullaridan foydalangan holda kuchlarni jamlash, intensiv mehnat;

4. Tanaffus, chalg'itish, bir muncha vaqt o'tgach, siz qarorga qaytishingiz va uni "yangi ko'zlar" bilan baholashingiz mumkin. G'oyaning "joylashishi" uchun biroz vaqt kerak bo'ladi;

5. yakuniy optimal yechimni olish;

6. Yakunlash, ishni yakuniga yetkazish, umumlashtirish, xulosalar chiqarish, baholash, hujjatlashtirish.

Loyihalashning barcha bosqichlarida nazariy va amaliy ishlar yagona loyihalash metodologiyasiga asoslanishi mumkin:

- Muammoli vaziyatni tushunish;
- Loyihadan oldingi tahlil;
- Muammoni hal qilish tamoyillari va vositalarini aniqlash;
- Rasmiy imidjni shakllantirish;
- Loyiha holatini tahlil qilish;
- Asosiy yechimlarni eskiz asosida izlash;
- Dizaynni ishlab chiqish.

Uslubiy loyihalash jarayonini to'rtta asosiy bosqichga bo'lish mumkin:

1. Axborot;
2. Analitik - tadqiqot qismi;
3. Sintetik;
4. Muloqot - amaliy qism.

Ijodiy jarayon shakl va mazmun birligini izlashdir. Ba'zida ijodiy muammoni hal qilishda an'anaviy dizayn usullaridan foydalanish yangi qiziqarli echimlarni taqdim etmaydi. Shu sababli, dizaynerning ijodiy dizayn tafakkurini rivojlantirish va dizayn jarayonining o'zini faollashtirishga qaratilgan dizayndagi ijodiy izlanishni kuchaytirish muhimdir.

Butun dunyo dizaynerlari dizaynning istalgan sohasida (xoh u sanoat mahsulotlari, kiyim-kechak, qadoqlash yoki uy-ro'zg'or buyumlari dizayni bo'ladimi) yangi g'oyalarni izlash bilan band bo'lib, birinchidan, zamon bilan hamnafas bo'lish, ikkinchidan, yangi mahsulotlar yaratish. Tovar ishlab chiqaradigan firmalarni bitta qiziqarli g'oya emas, balki yangi, original g'oyalarning cheksiz oqimi qiziqtiradi. Bu usullar, rassomlar, rejalashtiruvchilar va dizaynerlarni izlashga olib keladi.

Evrastika (yunoncha Heurisko - qidiraman, kashf qilaman) - samarali ijodiy fikrlashni o'rganadigan fan. Amerika va rus olimlari evristik usullarning rivojlanishiga katta hissa qo'shdilar. Ijodkorlikning texnologik usullari deb ataladigan noan'anaviy usullarni an'anaviy empirik usullar bilan bir qatorda o'rganish va amaliyotga tatbiq etish samarali bo'lishi mumkin.

Ko'p xilma-xil evristik usullardan foydalanish kelajakdagi dizaynerda tashabbusni uyg'otish, uning individual ijodiy qobiliyatlarini ochish va professional yo'nalishda fikrlash mantiqini rivojlantirish imkonini beradi. Ijodiy izlanish jarayonini tartibga solish va faollashtirish mumkin bo'ladi.

Zamonaviy evristik usullari:

Evrastika (yunoncha Heurisko - qidiraman, kashf qilaman) - samarali ijodiy fikrlashni o'rganadigan fan. Amerika va rus olimlari evristik usullarning rivojlanishiga

katta hissa qo'shdilar. Ijodkorlikning texnologik usullari deb ataladigan noan'anaviy usullarni an'anaviy empirik usullar bilan bir qatorda o'rganish va amaliyotga tatbiq etish samarali.

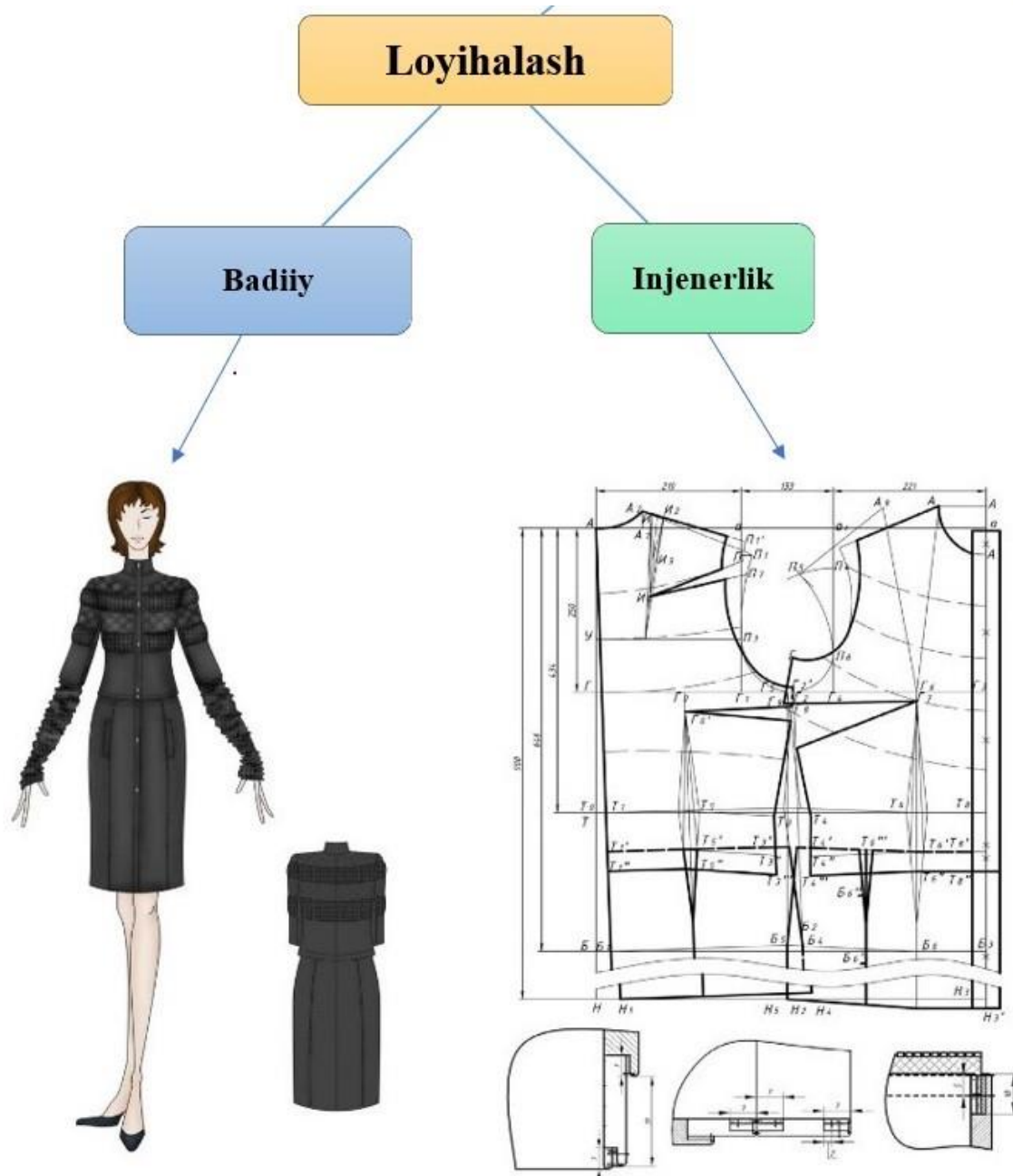
Evristik usullardan foydalanish kelajakdagi dizaynerda tashabbusni uyg'otish, uning individual ijodiy qobiliyatlarini ochish va professional yo'nalishda fikrlash mantiqini rivojlantirish imkonini beradi. Ijodiy izlanish jarayonini tartibga solish va faollashtirish mumkin bo'ladi.

Zamonaviy evristik usullaridan biri:

- Analogiya usuli - berilgan masalani yechish usuli. Bu usulda xalq liboslari, milliy liboslar, muhandislik yechimlari, arxitektura asarlari va boshqalardan olingan shu kabi yechimlardan foydalaniladi. Dizayner ijodiy manbaning talqini bilan duch keladi va uni konvertatsiya qilish orqali dizayn echimiga aylantiradi. Bu usul juda tez-tez va keng qo'llaniladi, ayniqsa dizayndagi ob'ektni tasviriy hal qilish bosqichida. Yangi qiziqarli echimlar ijodiy manbaning vizual belgilarini emas, balki narsalarni yaratish usullaridan birini shakllantirish orqali olinadi.

Yangi kostyum modelini loyihalash bosqichlari

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. А.Н. Лаврентьев, История дизайна. - М.: Гардарики, 2006
2. Г.М. Гусейнов, В.В. Ермилова, Композиция костюма. - М.: «Академия», 2003
3. Л. М. Холмянский, А. С. Щипанов, Дизайн: Книга для учащихся.- М.: Просвещение, 1985.
4. Методическое пособие «тенденции моды 2006г.»
5. Шверова К.И. “Концепция и методы проектирования в дизайне одежды”,